

SANDRA MARKOVIĆ*

Povreda zabrane zlostavljanja osobe lišene slobode u proceduralnom aspektu

1. UVODNO

U odluci broj: U-III-6559/2010 od 13. studenoga 2014.¹ Ustavni sud je prvi put utvrdio povredu zabrane zlostavljanja osobe lišene slobode u proceduralnom aspektu. Time je praksa Ustavnog suda usklađena s praksom Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu (u daljnjem tekstu: ESLJP) u zaštiti prava zajamčenih člankom 3. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (u daljnjem tekstu: Konvencija).²

Ustavni sud je ovom odlukom djelomično usvojio ustavnu tužbu i utvrdio da je podnositelju ustavne tužbe M. H., zbog neprovođenja istrage u povodu njegovih prigovora da je bio zlostavljan od 9. svibnja 2008. u 20.00 sati do 10. svibnja 2008. u 20.45 sati, povrijeđeno pravo zajamčeno člankom 23. stavkom 1. zasebno i u vezi s člankom 25. stavkom 1. Ustava. Zbog utvrđene povrede, podnositelju ustavne tužbe određena je, za razdoblje do donošenja ove odluke, zadovoljština u iznosu od 20.000,00 kuna, koja će biti isplaćena iz državnog proračuna u roku od tri mjeseca od dana podnošenja zahtjeva podnositelja ustavne tužbe Ministarstvu pravosuđa Republike Hrvatske za njezinu isplatu. Na temelju članka 31. stavaka 4. i 5. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: Ustavni zakon)³, Ustavni sud je odredio da je Državno odvjetništvo Republike Hrvatske dužno pokrenuti i provesti djelotvornu istragu o navodnom zlostavljanju podnositelja od 9. svibnja 2008. u 20.00 sati do 10. svibnja 2008. u 20.45 sati⁴.

* Sandra Marković, viša ustavnosudska savjetnica – mentorica, voditeljica Savjetničke službe Ustavnog suda Republike Hrvatske.

¹ Objava odluke u Narodnim novinama i na www.usud.hr

² Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 18/97., 6/99., 8/99., 14/02. i 1/06.

³ Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske, Narodne novine, broj 99/99., 29/02. i 49/02. – pročišćeni tekst.

⁴ U odnosu na ostale prigovore podnositelja, koji nisu odbačeni rješenjem u istom predmetu, Ustavni sud je odbio ustavnu tužbu.

2. ODREDNICE USTAVNOSUDSKOG POSTUPKA

Ustavnu tužbu podnio je M. H., državljanin Bosne i Hercegovine, s prebivalištem u S., BiH, koji se nalazi na izdržavanju kazne zatvora u Hrvatskoj. Ustavna tužba podnesena je u povodu presude Vrhovnog suda Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: Vrhovni sud) broj: Kž-U-79/10-6 od 15. rujna 2010., koja je ispravljena rješenjem Vrhovnog suda broj: Kž-U-79/10-8 od 18. studenoga 2010. Tom su presudom odbijene žalbe podnositelja, drugih suoptuženika, te Ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, izjavljene protiv presude Županijskog suda u Splitu broj: K-U-25/08 od 3. veljače 2010. Presudom Županijskog suda podnositelj je oglasen krivim zbog počinjenja dvaju kaznenih djela protiv imovine – razbojništvo, opisana po članku 218. stavku 2. u vezi s člankom 218. stavkom 1. Kaznenog zakona (u daljnjem tekstu: KZ)⁵, te je na temelju istog zakonskog propisa osuđen na kaznu zatvora u trajanju od šest godina (za prvo kazneno djelo) te na kaznu zatvora u trajanju od šest godina (za drugo kazneno djelo). Potom je osuđen na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od deset godina zatvora. U kaznu zatvora uračunato mu je i razdoblje lišenja slobode od 10. svibnja 2008. nadalje.⁶

2.1. Bitna ustavnopravna pitanja

Ustavni sud je u uvodu obrazloženja konstatirao da se radi o iznimno složenom kaznenom predmetu. U ustavnosudskom predmetu otvorilo se više bitnih ustavnopravnih pitanja, među kojima i takva koja su se u praksi Ustavnog suda postavila prvi put, a koja su za buduću praksu Ustavnog suda ocijenjena značajnima. To se posebno odnosi na pitanje usklađivanja postupanja Ustavnog suda s praksom ESLJP-a kad je riječ o neprovođenju istrage, odnosno o nedjelotvornoj istrazi u svjetlu članka 23. stavka 1. zasebno i zajedno s člankom 25. stavkom 1. Ustava i člankom 3. Konvencije⁷.

2.2. Podnositeljeve tvrdnje

Prema tvrdnjama podnositelja ustavne tužbe, 9. svibnja 2008. oko 20.00 sati iz stana koji je unajmio u Splitu otele su ga maskirane osobe u civilnim odjelima, vezali mu noge i ruke, zamotali mu traku preko usta i očiju te ga nasilno iznijeli iz stana, ubacili u prtljažnik vozila i odvezli u nepoznatom pravcu. Vožnja je trajala "1-2 sata", a cijelo vrijeme vožnje udarali su ga po bedrima. Kasnije je spoznao da je odvezen u šumu, gdje su ga iste osobe

⁵ Kazneni zakon, Narodne novine, broj 110/97., 27/98. – ispravak, 50/00. – odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-I-241/2000 od 10. svibnja 2000., 129/00., 51/01., 111/03., 190/03., 105/04., 84/05., 71/06., 110/07. i 152/08.

⁶ Na temelju članka 79. stavaka 1. i 2. KZ-a, prema podnositelju je primijenjena sigurnosna mjera protjerivanja stranca iz zemlje u trajanju od deset godina, računajući od pravomoćnosti presude. Vrijeme izvršenja kazne ne uračunava se u vrijeme trajanja te sigurnosne mjere.

⁷ Ustavni sud je u obrazloženju ove odluke, u odnosu na podnositeljeve požurnice u spisu, utvrdio da požurnice koje podnositelji upućuju Ustavnom sudu nisu pravna sredstva za ubrzanje ustavnosudskog postupka u smislu članka 63. Ustavnog zakona i članka 35. stavka 1. Konvencije.

razodjenule, brutalno ga tukle, udarale gumenom palicom po bosim tabanima, nogama po leđima i međunožju, te ga zastrašivale sve do sljedećeg jutra. Tako je jedna osoba rekla da mu daju lopatu "da kopa sebi grob". Naveo je da su ga osobe verbalno zlostavljale spominjući i imena njegovo dvoje djece i govoreći da su ih ubili. Također da su ga vrijeđali na osnovi etničkog podrijetla. Jedna osoba pištoljem mu je pucala pored glave. Tvrdio je da su mu te noći povrijeđene noge i rebra, da su mu razbijeni prednji zubi, te da je pretrpio ozljede na lijevom testisu, sve kao posljedicu premlaćivanja. Prema tvrdnjama podnositelja, cilj mučenja bilo je iznuđivanje njegovog obećanja da će priznati i potpisati sve što od njega kasnije bude tražila policija. Nakon što je pristao to učiniti, otmičari su ga sljedećeg jutra, 10. svibnja 2008., opet stavili u prtljažnik automobila i odvezli ga u prostorije Policijske uprave u Splitu, gdje su ga predali policiji.

2.3. Opća zabrana zlostavljanja

Za opću zabranu zlostavljanja mjerodavan je članak 23. stavak 1. Ustava, a za posebnu pozitivnu obvezu čovječnog postupanja prema uhićenima i osuđenima mjerodavan je članak 25. stavak 1. Ustava. Ustavni sud je naveo da pojam "uhićenik" u smislu članka 25. stavka 1. Ustava obuhvaća sve osobe koje su tijela državne vlasti lišila slobode prije ili tijekom suđenja, neovisno o pozitivnoj zakonskoj terminologiji kojom se takve osobe lišene slobode označavaju u pojedinim fazama predistražnih, istražnih i kaznenih postupaka (uhićenik, pritvorenik, zatvorenik ili sl.). Nadalje za opću zabranu zlostavljanja mjerodavan je članak 3. Konvencije. Ustavni sud je najprije ocijenio podnositeljeve navode u odnosu na navodnu otmicu i zlostavljanje podnositelja tijekom uhićenja i ispitivanja u policiji. Podnositelj je u ustavnoj tužbi tvrdio da su ga 9. svibnja 2008. oko 20.00 sati iz stana u Splitu nepoznate (maskirane) osobe otele i odvezle na nepoznatu lokaciju gdje je zlostavljan.

2.3.1. Materijalni aspekt članka 23. stavka 1. zasebno i u vezi s člankom 25. stavkom 1. i člankom 3. Konvencije

Ustavni sud je istaknuo da članak 23. stavak 1. Ustava i članak 3. Konvencije sadrže jednu od najvažnijih temeljnih vrijednosti demokratskoga društva. Ti članci u apsolutnom smislu zabranjuju bilo kakvo zlostavljanje, pa i u najtežim okolnostima kao što su terorizam ili organizirani kriminal, bez obzira na okolnosti i ponašanje žrtve. Ni zahtjevi istrage ni neporecive poteškoće sadržane u borbi protiv kriminala ne mogu opravdati postavljanje granica zaštiti koju treba osigurati u odnosu na tjelesni integritet pojedinaca. Članak 25. stavak 1. Ustava poseban je izraz te opće zabrane zlostavljanja, usmjeren prema posebnim skupinama osoba: uhićenima i osuđenima. Ustavni sud je istaknuo da time hrvatski Ustav priznaje da su osobe lišene slobode u posebno ranjivoj poziciji. Stoga, prema stajalištu Ustavnog suda, nadležne vlasti nemaju samo negativnu ustavnu obvezu da se suzdrže od zlostavljanja osoba lišenih slobode. Njihova je pozitivna ustavna obveza da čovječno postupaju prema njima i da poštuju njihovo dostojanstvo. U rizičnim situacijama kao što su uspostava javnog reda, sprječavanje kažnjivih djela, hvatanje navodnih kriminalaca i vlastita zaštita odnosno zaštita drugih pojedinaca, policijski djelatnici imaju pravo na uporabu odgovarajućih mjera, uključujući i uporabu sile. Ipak, takva se sila smije uporabiti samo ako je neophodna i ne smije

biti prekomjerna. Pribjegavanje fizičkoj sili koja nije bila strogo potrebna zbog ponašanja same osobe prema kojoj je primijenjena umanjuje njezino dostojanstvo i u načelu predstavlja povredu prava zajamčenog člankom 23. stavkom 1. zasebno i u vezi s člankom 25. stavkom 1. Ustava i člankom 3. Konvencije⁸. Da bi potpalo pod domašaj članka 23. stavka 1. Ustava i članka 3. Konvencije, postupanje mora doseći minimalni stupanj težine. Ocjena tog minimalnog stupnja težine uvijek ovisi o okolnostima konkretnog slučaja, kao što su trajanje postupanja, njegove tjelesne i duševne posljedice za žrtvu, a u nekim slučajevima i spol, dob i zdravstveno stanje žrtve. Tvrdnje o zlostavljanju moraju biti potkrijepljene odgovarajućim dokazima. Ustavni sud je podsjetio da ESLJP pri ocjeni takvih dokaza primjenjuje standard "izvan razumne sumnje"⁹, ali je dodao da takav dokaz može proizlaziti i iz istodobnog postojanja dovoljno jakih, jasnih i neproturječnih pokazatelja ili sličnih nepobitnih presumpcija o činjenicama¹⁰. Ustavni sud nije našao da bi hrvatski Ustav priječio primjenu standarda ocjene dokaza "izvan razumne sumnje", u njegovom autonomnom značenju koje mu daje ESLJP u svojoj praksi, u postupcima zaštite ustavnih prava pred Ustavnim sudom kad je riječ o zlostavljanju u materijalnom aspektu. Za Ustavni sud nema sumnje da je taj standard prikladan, s obzirom na to da će se neka činjenica smatrati utvrđenom samo ako predočeni dokazi ne otvaraju nikakvu razumnu sumnju u stvarno postojanje te činjenice. Prigovori podnositelja o njegovom zlostavljanju u materijalnom aspektu, prema ocjeni Ustavnog suda, obuhvaćali su nekoliko razdoblja koja je Ustavni sud morao ispitati odvojeno, s obzirom na to da su bili povezani s njegovom tvrdnjom da je uhićen 9. svibnja 2008. oko 20.00 sati, i to na način da je otet ("kidnapiran") iz svog stana u Splitu. Ustavni sud je naveo da je za uhićenje mjerodavan članak 24. Ustava. Iako se podnositelj nije pozvao na članak 5. Konvencije, Ustavni sud je naveo i njegov mjerodavni dio (stavak 1. točka c).

2.3.2. Temeljna svrha članka 24. Ustava i članka 5. Konvencije

Ustavni sud je naveo da se temeljna svrha članka 24. Ustava i članka 5. Konvencije svodi na jamstvo zaštite slobode osobe od nezakonitog uhićenja i nezakonitog pritvaranja. Riječ je o tjelesnoj slobodi i osobnoj sigurnosti koja ne smije biti oduzeta na arbitraran način. Pojmovi zakonitosti i pravne sigurnosti odnosno pravne izvjesnosti, koji proizlaze iz vladavine prava kao najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske, prožimaju cijeli članak 24. Ustava. Pojam "uhićenje" prema članku 5. Konvencije označava trenutak u kojem osoba očito više nije na slobodi. Prema ustaljenom stajalištu ESLJP-a, taj pojam ima autonomno značenje i proširuje se izvan područja formalnih kaznenopravnih mjera.¹¹ Da bi se utvrdilo je li neka osoba uhićena u smislu članka 5. stavka 1. točke (c) Konvencije, Ustavni sud je naglasio da se kao polazište mora uzeti konkretna situacija u kojoj se ta osoba nalazi.¹² S aspekta zaštite ljudskih prava u postupcima pred Ustavnim sudom, navedena pravna stajališta ESLJP-a primjenjiva su i na pojam "uhićenja" od strane tijela državne vlasti u smislu članka 24. Ustava. Stoga je i pojam "uhićenika" odnosno "osobe koja je uhićena" u smislu članka 24. Ustava bitno uži od pojma "uhićenika" u smislu članka 25. stavka 1. Ustava koji je potrebno

⁸ V. ESLJP, predmet *V. D. protiv Hrvatske*, presuda, 8. studenoga 2011., zahtjev br. 15526/10, § 69.

⁹ Engl. *beyond a reasonable doubt*.

¹⁰ ESLJP, predmet *Durđević protiv Hrvatske*, presuda, 19. srpnja 2011., zahtjev br. 52442/09, § 79.

¹¹ ESLJP, predmet *Van Der Leer protiv Nizozemske*, presuda 21. veljače 1990., zahtjev br. 11509/85, § 27.

¹² ESLJP, predmet *Engel i drugi protiv Nizozemske*, presuda, 8. lipnja 1976., zahtjev br. 5100/71 i dr., § 59.

šire tumačiti. Ustavni sud je naglasio da neevidentirano uhićenje ili pritvaranje pojedinca od strane tijela državne vlasti znači potpunu negaciju fundamentalno važnih jamstava sadržanih u članku 24. Ustava i članku 5. Konvencije i čini najozbiljniju povredu Ustava i Konvencije. Nedostatak podataka – kao što su datum, vrijeme i mjesto uhićenja, ime uhićene osobe, razlozi uhićenja i ime osobe koja je uhićenje provela, prema stajalištu Ustavnog suda, nije u suglasnosti sa zahtjevima vladavine prava ni s temeljnom svrhom članka 24. stavaka 1. i 2. Ustava i članka 5. stavka 1. točke (c) Konvencije.¹³

2.3.3. Neprimjenjivost članka 25. stavka 1. Ustava *ratione materiae* za razdoblje od 9. svibnja 2008. oko 20.00 sati do privođenja podnositelja u prostorije policijske uprave

Ustavni sud je ocijenio kako tvrdnje podnositelja da je 9. svibnja 2008. oko 20.00 sati bio uhićen i da je od 9. svibnja 2008. oko 20.00 sati do privođenja u prostorije policijske uprave bio pod kontrolom policijskih djelatnika, koji su ga podvrgnuli tjelesnom i psihičkom zlostavljanju, kao i materijal koji mu je u vezi s tim tvrdnjama predočen, nisu dostatan dokaz koji bi potkrijepio takav zaključak. Ocjena je Ustavnog suda da razdoblje od 9. svibnja 2008. oko 20.00 sati do privođenja podnositelja u prostorije policijske uprave ne potpada pod domašaj članka 24. stavaka 1. i 2. Ustava, pa je i članak 25. stavak 1. Ustava na to razdoblje neprimjenjiv *ratione materiae*, jer je za njegovu primjenu nužno da osoba bude u statusu uhićenika pod kontrolom tijela državne vlasti. Ustavni sud je zaključio da u tom razdoblju policijski djelatnici nisu povrijedili podnositeljevo pravo zajamčeno člankom 23. stavkom 1. Ustava odnosno člankom 3. Konvencije u materijalnom aspektu. U dijelu koji se odnosi na razdoblje od 9. svibnja oko 20.00 sati do privođenja podnositelja u prostorije policijske uprave, ustavna tužba odbijena je na temelju članaka 73. i 75. Ustavnog zakona kad je riječ o navodnoj povredi članka 23. stavka 1. Ustava i članka 3. Konvencije u materijalnom aspektu (točka III. izreke odluke). Ustavna tužba u tom je dijelu odbačena na temelju članka 32. Ustavnog zakona kad je riječ o navodnoj povredi članka 25. stavka 1. Ustava u materijalnom aspektu (točka I. alineja 1. izreke rješenja).

2.3.4. Članak 25. stavak 1. Ustava neprimjenjiv je *ratione materiae* na prethodno razdoblje za koje podnositelj tvrdi da je započelo u prostorijama policijske uprave već u jutarnjim satima 10. svibnja 2008. (uz naznaku problema u policijskoj praksi!)

Ustavni sud je naveo kao nespornu činjenicu da je podnositelj službeno uhićen 10. svibnja 2008. u 15.00 sati i da je policijski ispitivan isti dan od 15.50 do 20.45 sati. Ustavni sud je zaključio da se ne može izvan razumne sumnje utvrditi vjerodostojnost tvrdnje podnositelja da je u prostorije policijske uprave doveden u jutarnjim satima 10. svibnja 2008. U skladu s time, i njegove daljnje tvrdnje da je u tim prostorijama nakon toga zlostavljan nisu prihvaćene kao istinite. Ustavni sud je primijetio da se u tom dijelu ovaj slučaj razlikuje od slučaja *Mader protiv Hrvatske*¹⁴. Za razliku od konkretnog slučaja, u kojem je Ustavni sud naveo kako se navodi podnositelja da je priveden u prostorije policijske uprave u jutarnjim

¹³ ESLJP, predmet *Fedotov protiv Rusije*, presuda, 25. listopada 2005., zahtjev br. 5140/02, § 78. presude.

¹⁴ *Mader protiv Hrvatske*, presuda, 21. lipnja 2011., zahtjev br. 56185/07, §§ 101. i 123.

satima 10. svibnja 2008. ne mogu izvan razumne sumnje prihvatiti kao istiniti, u slučaju *Mader protiv Hrvatske* bilo je nesporno (*undisputed*) da je podnositelj zahtjeva stigao u Policijsku upravu zagrebačku oko šest sati ujutro 1. lipnja 2004. (zbog čega se, prema mišljenju podnositelja, njegovo pritvaranje moralo računati od tog trenutka), ali je formalno uhapšen 24 sata kasnije, 2. lipnja 2004. u sedam sati ujutro (zbog čega je hrvatska Vlada tvrdila da je to trenutak podnositeljeva uhićenja). Neovisno o toj bitnoj razlici između dvaju predmeta, prema ocjeni Ustavnog suda, oba upućuju na zaključak da u slučajevima lišenja slobode postoji problem u policijskoj praksi koji se očituje u neevidentiranju vremena, mjesta i načina prvog stavljanja osobe pod kontrolu državnih vlasti radi njezina privođenja na policijsko ispitivanje, u neevidentiranju vremena i načina samog čina privođenja osobe radi ispitivanja, kao i mjesta na koje je privedena, te u neevidentiranju svih postupaka policije prema takvoj osobi i svih drugih relevantnih događaja vezanih uz njezino privođenje i ispitivanje. Neke od tih propusta ESLJP je naznačio u § 103. presude *Mader protiv Hrvatske* (propust vođenja potpune evidencije o vremenu kada policijski službenici obavljaju razgovor s osobom, propust vođenja evidencije o tome kada je osobi bilo dopušteno spavati i kada su mu davani hrana i piće). U konkretnom predmetu, primjer takvog propusta, prema ocjeni Ustavnog suda, moglo bi biti neevidentiranje činjenice da je branitelj podnositelja u jednom trenutku napustio prostoriju u kojoj je podnositelj ispitivan, za što je podnositelj tvrdio da se dogodilo. Opisano policijsku praksu potrebno je, prema ocjeni Ustavnog suda, bez odgode uskladiti sa zahtjevima koji proizlaze iz obvezujućih presuda ESLJP-a. Ustavni sud ne smatra da je u okolnostima konkretnog slučaja bilo potrebno posebno ispitivati može li se smatrati da je podnositelj stekao status uhićenika već u trenutku privođenja u prostorije policijske uprave (10. svibnja 2008. oko 14.00 sati) ili je taj status stekao sat vremena kasnije, trenutkom službenog uhićenja (10. svibnja 2008. u 15.00 sati). Zbog kratkog vremena između tih dvaju događaja (jedan sat), što konkretan predmet također razlikuje od predmeta *Mader protiv Hrvatske*, za Ustavni sud dostatno je bilo zaključiti da razdoblje do privođenja podnositelja u prostorije policijske uprave 10. svibnja 2008. u 14.00 sati odnosno do službenog uhićenja podnositelja isti dan u 15.00 sati ne potpada pod domašaj članka 24. stavaka 1. i 2. Ustava. Stoga je i članak 25. stavak 1. Ustava neprimjenjiv *ratione materiae* na to prethodno razdoblje (za koje podnositelj tvrdi da je započelo u prostorijama policijske uprave već u jutarnjim satima 10. svibnja 2008.), jer je za njegovu primjenu nužno da osoba bude u statusu uhićenika pod kontrolom tijela državne vlasti. U dijelu koji se odnosi na razdoblje do privođenja podnositelja u prostorije policijske uprave 10. svibnja 2008. u 14.00 sati, odnosno do službenog uhićenja podnositelja isti dan u 15.00 sati, ustavna tužba odbijena je na temelju članaka 73. i 75. Ustavnog zakona kad je riječ o navodnoj povredi članka 23. stavka 1. Ustava i članka 3. Konvencije u materijalnom aspektu (točka III. izreke odluke). Ustavna tužba u tom je dijelu odbačena na temelju članka 32. Ustavnog zakona kad je riječ o navodnoj povredi članka 25. stavka 1. Ustava u materijalnom aspektu.

2.3.5. Navodno zlostavljanje od službenog uhićenja do završetka policijskog ispitivanja

Kad je riječ o vremenu od 14.00 odnosno 15.00 sati do 20.45 sati 10. svibnja 2008. (to jest o razdoblju u kojem se podnositelj nesporno nalazio u prostorijama policijske uprave u kojoj je ispitivan, prvo u svojstvu privedene osobe, a nakon toga u službenom statusu uhićenika), Ustavni sud je naglasio da je nemoguće samo na temelju tvrdnji podnositelja razumno

zaključiti je li policija u tom razdoblju prema njemu uopće uporabila silu, a ako i jest, je li uporabila nužnu ili prekomjernu silu. Jedino što je iz navoda podnositelja Ustavni sud s izvješnošću zaključio jest činjenica da mu u tom razdoblju policija nije nanijela sve medicinski zabilježene ozljede. Budući da su sve ozljede koje su medicinski zabilježene 12. svibnja 2008. mogle biti zadobivene prije 10. svibnja 2008. oko 14.00 sati (kad je podnositelj priveden u policijsku upravu), ali su neke od njih mogle biti zadobivene i poslije toga, svaki drugi zaključak od prethodno navedenog bio bi, prema navodu Ustavnog suda, puko nagađanje. S obzirom na nepostojanje ocjene nadležnih tijela o točnim okolnostima navodnog zlostavljanja u prostorijama policijske uprave kojemu je podnositelj prigovarao, Ustavni sud nije mogao utvrditi izvan razumne sumnje jesu li policijski službenici uporabili silu protiv podnositelja i jesu li ozljede koje je podnositelj zadobio bile uzrokovane policijskim nasiljem tijekom njegova ispitivanja.¹⁵ Ustavni sud je zaključio da 10. svibnja 2008. od 15.00 do 20.45 sati, kad je riječ o navodnom zlostavljanju podnositelja uporabom policijske sile tijekom njegova ispitivanja u prostorijama policijske uprave, koje bi rezultiralo tjelesnim ozljedama podnositelja, nije došlo do povrede materijalnog aspekta članka 23. stavka 1. u vezi s člankom 25. stavkom 1. Ustava i članka 3. Konvencije. Ustavni sud je zaključio i da nije došlo do povrede materijalnog aspekta članka 23. stavka 1. u vezi s člankom 25. stavkom 1. Ustava i članka 3. Konvencije kad je riječ o navodnom nečovječnom postupanju policije koje bi se očitovalo u uskraćivanju podnositelju hrane i vode za vrijeme policijskog ispitivanja 10. svibnja 2008.

2.4. Proceduralni aspekt članka 23. stavka 1. zasebno i u vezi s člankom 25. stavkom 1. Ustava i člankom 3. Konvencije – utvrđena povreda!

Međutim, ono što ovdje treba naglasiti, iako je Ustavni sud prethodno utvrdio da na temelju dokumentacije koja mu je predočena nije mogao zaključiti na koji su način podnositelju nanesene ozljede i da stoga nije dokazano kako je podnositelj zahtjeva stvarno bio zlostavljan od policije, to, prema stajalištu Ustavnog suda, ne znači da se prigovor podnositelja utemeljen na članku 23. stavku 1. zasebno i zajedno s člankom 25. stavkom 1. Ustava i članku 3. Konvencije ne može razmotriti s aspekta pozitivne obveze provođenja službene istrage.¹⁶ Ako pojedinac iznese tvrdnju da su ga pripadnici državnog aparata ozbiljno zlostavljali, a tu tvrdnju može braniti pozivajući se na određene dokaze (primjerice, na medicinsku dokumentaciju), članak 23. stavak 1. Ustava i članak 3. Konvencije, prema utvrđenju Ustavnog suda, zahtijevaju provođenje djelotvorne službene istrage o navodnom zlostavljanju. Istraga mora biti takva da može dovesti do otkrivanja i kažnjavanja odgovornih. U suprotnom, opća zabrana zlostavljanja, unatoč svom temeljnom značaju, bila bi nedjelotvorna u praksi, a moglo bi se dogoditi i da pripadnici državnog aparata praktički nekažnjeno zloupotrebljavaju prava onih koji se nalaze pod njihovom kontrolom. Istraga mora biti neovisna i nepristrana. Osobe nadležne za provođenje istrage, i one koje istragu provode, moraju biti neovisne o onima koje su sudjelovale u spornom događaju. To ne znači da je dovoljno samo nepostojanje hijerarhijske ili institucionalne veze. Ovdje se traži stvarna neovisnost istražitelja. Istraga mora podlijegati javnoj provjeri, a podnositelj prigovora mora imati djelotvoran pristup istražnom postupku. Nadležne vlasti moraju postupati s uzornom revnošću i promptnošću. Obveza pro-

¹⁵ *Mutatis mutandis*, ESLJP, presuda Đurđević protiv Hrvatske, §§ 80.-82.

¹⁶ Usp., *mutatis mutandis*, ESLJP, presuda Dolenc protiv Hrvatske, § 150.

vesti istragu "nije obveza rezultata nego načina": svaka istraga ne mora nužno biti uspješna ili dovesti do zaključka koji se podudara s opisom događaja podnositelja prijave, ali u načelu mora biti prikladna da dovede do utvrđivanja činjenica slučaja i, ako se dokaže da su tvrdnje o zlostavljanju istinite, do identifikacije i kažnjavanja odgovornih. Ustavni sud je naveo da istraga ozbiljnih navoda o zlostavljanju mora biti temeljita, te da nadležna tijela moraju ulagati ozbiljne napore kako bi utvrdila što se dogodilo. Ne bi se smjele oslanjati na brzoplete ili neutemeljene zaključke kako bi što prije zatvorile istragu niti bi takve zaključke smjele koristiti kao temelj za donošenje odluka. Moraju poduzeti sve razumne i raspoložive korake radi osiguranja dokaza koji se tiču spornog događaja. Kao primjer, u ovoj odluci Ustavnog suda, navodi se da je potrebno pribaviti detaljnu izjavu navodne žrtve i izjave svjedoka očevidaca, pribaviti forenzičke dokaze i, kada je to prikladno, dodatna liječnička uvjerenja s cjelovitim i točnim zapisom ozljeda te objektivnu analizu medicinskih nalaza, osobito o uzrocima ozljeda. Svaki propust u istrazi koji uzrokuje nemogućnost utvrđivanja uzroka ozljeđivanja mogao bi, u okolnostima konkretnog slučaja, dovesti do zaključka da je istraga bila nedjelotvorna. Istraga mora biti djelotvorna i u smislu da može dovesti do utvrđenja je li sila koju je uporabila policija bila opravdana u danim okolnostima.¹⁷ Primjenjujući prethodno prikazana načelna stajališta na konkretan slučaj, Ustavni sud je pošao od toga da je podnositelj ustavne tužbe ispunio svoju dužnost obavještanja nadležnih vlasti o tome da je bio zlostavljan od policije. Ustavni sud smatra da su medicinski dokazi i prigovori podnositelja koje je dostavio nadležnim tijelima zajedno doveli barem do osnova sumnje da su njegove ozljede mogle biti uzrokovane upotrebom sile od policije. Ustavni sud je ocijenio da su podnositeljevi prigovori predstavljali zahtjev koji se mogao braniti i nadležna su tijela stoga imala obvezu provesti djelotvornu istragu, što nisu učinila. Ustavni sud je utvrdio da je u konkretnom slučaju povrijeđen proceduralni aspekt članka 23. stavka 1. zasebno i u vezi s člankom 25. stavkom 1. Ustava i članka 3. Konvencije zbog neprovođenja istrage o podnositeljevim tvrdnjama da je bio zlostavljan od 9. svibnja 2008. oko 20.00 sati do 10. svibnja 2008. u 20.45 sati.

2.5. Priznanje krivnje zbog navodnog zlostavljanja podnositelja tijekom uhićenja i ispitivanja u policiji

Ustavni sud zasebno je ispitao prigovore podnositelja o navodnoj povredi njegova prava na pravično suđenje, koja se sastojala od toga da je podnositeljevo priznanje krivnje policija iznudila zlostavljanjem. Prema navodu Ustavnog suda uporaba dokaza u kaznenom postupku koji je dobiven povredom članka 23. stavka 1. Ustava, odnosno članka 3. Konvencije uvijek otvara ozbiljne sumnje o pravičnosti takvog postupka s aspekta članka 29. Ustava i članka 6. stavka 1. Ustavni sud je podsjetio na načelno pravno stajalište ESLJP-a koje je izraženo u predmetu *Jalloh protiv Njemačke*.¹⁸ Kad je riječ o konkretnom slučaju, Ustavni

¹⁷ Ustavni sud je podsjetio da je ESLJP donio veći broj presuda protiv Republike Hrvatske u kojima je iznio navedena načelna pravna stajališta, utvrđujući istodobno povredu članka 3. Konvencije u materijalnom i/ili u proceduralnom aspektu. Na primjer predmeti: Dolenc protiv Hrvatske (presuda, 26. studenoga 2009., zahtjev br. 25282/06, §§ 129.-130. i 143.-145.); Gladović protiv Hrvatske (presuda, 10. svibnja 2011., zahtjev br. 28847/08, §§ 39.-40. i 46.-49.); Mađer protiv Hrvatske (§§ 105.-107. i 111.-112.); Đurđević protiv Hrvatske (§§ 72.-74., 77. i 83.-85.) i V. D. protiv Hrvatske (§§ 60.-65.). U svim tim presudama ESLJP-a navedena je i daljnja referentna sudska praksa.

¹⁸ Presuda, Veliko vijeće, 11. srpnja 2006., zahtjev br. 54810/00.

sud je pošao od utvrđenja da kod podnositelja nije došlo do povrede članka 23. stavka 1. zasebno i zajedno s člankom 25. stavkom 1. Ustava i članka 3. Konvencije u materijalnom aspektu, pa da proizlazi da ne može biti osnovan ni prigovor podnositelja kako je njegov iskaz o priznanju krivnje iznuđen zlostavljanjem. Neovisno o tome, Ustavni sud je primijetio da je prvostupanjski sud jasno naznačio u osporenoj presudi da se kaznena odgovornost podnositelja za počinjenje dvaju kaznenih djela razbojništva temelji na nizu drugih materijalnih dokaza, a ne samo na njegovom iskazu o priznanju krivnje. Ustavni sud je u tom dijelu odbio ustavnu tužbu.

2.6. Navodno zlostavljanje zbog nepružanja liječničke pomoći tijekom pritvora

Podnositelj je prigovorio i da mu tijekom pritvora nije pružena liječnička pomoć. Ustavni sud je ovaj prigovor podnositelja ispitao s aspekta zabrane zlostavljanja propisane člankom 23. stavkom 1. zasebno i zajedno s člankom 25. stavkom 1. Ustava i člankom 3. Konvencije, te je ocijenio kako se ne bi moglo zaključiti da je podnositelj u razdoblju od 10. svibnja 2008. nadalje trpio zlostavljanje bilo kojeg stupnja intenziteta zbog navodnog nepružanja liječničke pomoći ili propuštanja nadležnih tijela da mu osiguraju liječenje, uključujući operacijski zahvat.

Ustavni sud je ocijenio da nije došlo do povrede članka 23. stavka 1. u vezi s člankom 25. stavkom 1. Ustava i članka 3. Konvencije ni u proceduralnom ni u materijalnom aspektu kad je riječ o prigovorima podnositelja da je bio zlostavljan zbog nepružanja liječničke pomoći tijekom razdoblja lišenja slobode, te je u odnosu na taj prigovor odbio ustavnu tužbu.

2.7. Osuda na temelju navodno nezakonitih dokaza

Podnositelj je u ustavnoj tužbi istaknuo i da postoji osuda na temelju nezakonitih dokaza, jer je iskaz pred policijom o priznavanju krivnje dao bez prethodnog upoznavanja s mjerodavnim odredbama ZKP-a, na što je imao pravo i jer su dokazi protiv njega prikupljeni nezakonitom pretragom njegova stana. Podnositelj je tvrdio da su zapisnik o ispitivanju osumnjičenika od 10. svibnja 2008. i zapisnik o pretrazi stana od 11. svibnja 2008. zbog navedenog morali biti izuzeti iz spisa predmeta. Ustavni sud je ocijenio da nije došlo do povrede članka 29. stavka 4. Ustava kad je riječ o tvrdnji podnositelja da je zapisnik o njegovu ispitivanju pred policijom od 10. svibnja 2008. trebalo izdvojiti iz spisa kao nezakonit dokaz, jer je iskaz pred policijom o priznavanju krivnje dao bez prethodnog upoznavanja s mjerodavnim odredbama ZKP-a. Ustavni sud ispitao je i prigovore podnositelja o navodno nezakonitoj pretrazi podnositeljeva unajmljenog stana u Splitu u svjetlu članka 29. stavka 4. Ustava. Ustavni sud u svojoj je dosadašnjoj praksi utvrdio niz načela koja treba slijediti kako bi se sudski kazneni postupak mogao ocijeniti pravičnim. Istaknuo je da provodeći postupke, sudovi moraju poštovati ta načela kad pri donošenju svoje odluke ocjenjuju, uz prednost izravnog ispitivanja, činjenice i okolnosti konkretnog slučaja primjenjujući mjerodavno kazneno pravo. Zadaća je Ustavnog suda u jamčenju ustavnog i konvencijskog prava na pravično suđenje da provjeri je li sud poštovao takva relevantna načela u konkretnom slučaju. Uz tu provjeru, zadaća je Ustavnog suda ispitati nije li sud u konkretnom slučaju procjenjivao na očito nerazuman način ili je učinio neku drugu očitu pogrešku u prosudbi, pogrešno procije-

nio postojanje nekog važnog čimbenika ili pak propustio razmotriti sve relevantne čimbenike odnosno propustio uzeti u obzir sve činjenične i pravne elemente koji su objektivno mjerodavni za donošenje odluke, odbio provesti dokaze koji bi mogli dovesti do drugačije odluke i slično, u mjeri i na način koji dovodi do povrede ustavnog prava podnositelja na pravično suđenje. S obzirom na utvrđeno stanje stvari u konkretnom slučaju, a vodeći se navedenim mjerilima, Ustavni sud je ocijenio da ne postoje razlozi zbog kojih bi on trebao svojom ocjenom zamijeniti ocjenu nadležnog suda kad je riječ o prisutnosti dvaju svjedoka tijekom pretrage podnositeljeva stana, s obzirom na to da sudska ocjena očito nije arbitrarna, a nije ni ishitrena. Ustavni sud je utvrdio da se rezultat pretrage podnositeljevog doma, gledajući ga s aspekta prisutnosti dvaju svjedoka, mogao uzeti kao dokaz u kaznenom postupku prema podnositelju, te da time nije povrijeđen članak 29. stavak 4. Ustava i ne postoje ni razlozi koji bi upućivali na povredu članka 34. stavka 3. Ustava.

Drugo sporno pitanje s aspekta članka 29. stavka 4. Ustava bilo je vezano uz nenazočnost podnositeljeva branitelja tijekom pretrage podnositeljevog stana. Ustavni sud je ocijenio da su obrazloženja sudova relevantan i dostatan odgovor na prigovore podnositelja o nezakonitoj pretrazi njegova stana u Splitu zbog nenazočnosti branitelja. Utvrđeno je da se rezultat pretrage podnositeljevog stana koja je provedena bez prisutnosti branitelja mogao uzeti kao dokaz u kaznenom postupku prema podnositelju. Ustavni sud je naveo da članak 34. stavak 3. Ustava jamči pravo stanaru da, alternativno, on ili njegov zastupnik budu nazočni pri pretrazi doma, te da u skladu s tim nije povrijeđen članak 34. stavak 3. Ustava. Ocjena je Ustavnog suda da nije povrijeđen ni članak 29. stavak 4. Ustava. Istaknuo je da članak 198. stavak 3. ZKP-a omogućuje nazočnost branitelja tijekom pretrage stana, ali tu mogućnost ne postavlja kao obvezu.

2.8. U odnosu na ostale navodne povrede prava na pravično suđenje

Podnositelj je u ustavnoj tužbi istaknuo da nije obaviješten, na svom materinjem srpskom jeziku, o prirodi i razlogu optužbe, i da na suđenju nije sjedio pored svoga branitelja te da na taj način nije bio u mogućnosti savjetovati se s njim. Ustavni sud je naveo da je u predmetu *Hermi protiv Italije*¹⁹ ESLJP utvrdio načelna pravna stajališta o pravu optuženika na besplatnu pomoć tumača, ako ne razumije ili ne govori jezik koji se upotrebljava na sudu, zajamčenom člankom 6. stavkom 3. točkom (e) Konvencije. Ustavni sud je prvo utvrdio da su hrvatski i srpski jezik dva različita jezika, ali su zbog života u bivšoj zajedničkoj državi građani bivše SFRJ razumjeli oba jezika, a u osnovnim školama bivše Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine (federalne jedinice bivše SFRJ) učenici su učili i latinično i ćirilčno pismo. Naime, podnositelj je državljanin Bosne i Hercegovine, koji je osnovnu školu završio u to vrijeme. Podnositelj je za branitelja po svom izboru imenovao odvjetnika iz Splita, koji se tijekom postupka služio hrvatskim jezikom. Ustavni sud je istaknuo da ni podnositelj ni njegov branitelj nikada nisu prigovorili da imaju jezične poteškoće u međusobnoj komunikaciji i nikada nisu zatražili pomoć tumača u međusobnoj komunikaciji. Ustavni sud je napomenuo i da je podnositelj pisao vlastoručne podneske nadležnim sudovima, kao i Ustavnom sudu, na pravilnom i urednom latiničnom pismu, uz pravilnu uporabu hrvatskih riječi i onda

¹⁹ Presuda, Veliko vijeće, 18. listopada 2006., zahtjev br. 18114/02.

kad je mogao uporabiti njihove istoznačnice na srpskom jeziku. Ustavni sud je istaknuo da je suglasan s obrazloženjem presude Vrhovnog suda kad je riječ o navedenom prigovoru, ocjenjujući da u tom dijelu nije došlo do povrede prava zajamčenih člankom 29. stavkom 2. alinejom 7. Ustava i člankom 6. stavkom 3. točkom (e) Konvencije.

Ustavni sud je podsjetio da je pravo stranaka da djelotvorno odnosno aktivno sudjeluju u sudskom postupku dio prava na javnu raspravu prema članku 6. stavku 1. Konvencije. Prema ustaljenom stajalištu ESLJP-a, okrivljeni u kaznenom predmetu nemaju samo pravo biti prisutni na suđenju, nego i iznositi vlastita stajališta i pratiti postupak. Taj zahtjev implicitno proizlazi iz pojma kontradiktornog postupka, a u određenoj se mjeri preklapa sa zahtjevima iz članka 6. stavka 3. točaka (b), (c) i (e) Konvencije.²⁰ U tom svjetlu, prema ocjeni Ustavnog suda, odgovor na pitanje obuhvaća li prvi dio rečenice članka 339. ZKP-a ("Optuženik se može u tijeku glavne rasprave dogovarati sa svojim braniteljem, ...") i pravo okrivljenika da sjedi uz svoga branioca, ovisi o okolnostima svakog konkretnog slučaja, pri čemu je temeljno mjerilo pitanje je li podnositelju osigurana mogućnost da djelotvorno odnosno aktivno sudjeluje u kaznenom postupku protiv sebe, kako to zahtijeva članak 6. stavak 1. Konvencije. Ustavni sud je naveo da sudska rasprava mora biti organizirana tako da uvažava tjelesno i mentalno stanje, životnu dob i druga osobna svojstva stranaka.²¹ Ustavni sud je zaključno utvrdio da u slučaju podnositelja ustavne tužbe nisu postojale navedene osobite okolnosti koje bi zahtijevale odstupanje od uobičajenih pravila uređivanja prostorije u kojoj se održavala rasprava u Županijskom sudu u Splitu, o kojima je u svojoj presudi govorio Vrhovni sud. Činjenica što uz podnositelja nije tijekom cijele glavne rasprave sjedio njegov branitelj, prema ocjeni Ustavnog suda, nije ni na koji način umanjila podnositeljevo pravo na djelotvorno odnosno aktivno sudjelovanje u sudskom postupku.

Podnositelj je prigovorio i izvješćivanju o stanju spisa na sjednici vijeća na Vrhovnom sudu 15. rujna 2010., tvrdeći da je ono bilo suprotno članku 29. stavku 1. Ustava. Što se tiče prakse Vrhovnog suda, Ustavni sud je naveo da se čini kako je izvješćivanje o stanju spisa od strane sudskih savjetnika ustaljen način postupanja na sjednicama vijeća. Tako je i u rješenju broj: II Kž 116/12-4 od 29. veljače 2012. Vrhovni sud obrazlagao ulogu sudskih savjetnika na sjednicama vijeća. Ustavni sud je utvrdio da se podnositelj, sam i putem svoga branioca, koristio pravnim sredstvima koja su mu bila na raspolaganju kako bi uvjerio nadležne sudove da su njihovo tumačenje, a potom i primjena članka 120. ZS-a/05 nepravilni. I Županijski sud u Splitu i Vrhovni sud odgovorili su na taj prigovor. Stajališta dvaju nadležnih sudova o tom su pitanju bila usuglašena. Ustavni sud je ocijenio da su za ta stajališta nadležni sudovi imali pravnu osnovu, te da njihova stajališta nisu arbitrarna.

²⁰ ESLJP, predmet *Stanford protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 23. veljače 1994., zahtjev br. 16757/90, § 26.

²¹ Ustavni sud podsjeća na predmet *ESLJP-a V. protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (presuda, veliko vijeće, 16. prosinca 1999., zahtjev br. 24888/94), u kojem je okrivljenik za teško ubojstvo bio desetogodišnji dječak, a suđenje je bilo javno i "uzrokovalo je ekstremno visoke stupnjeve interesa tiska i javnog interesa, i unutar i izvan sudnice" (§ 87. presude).

3. ZAKLJUČNO

Podnositelj se u ustavnoj tužbi pozivao i na prava zajamčena člankom 14. (jamstvo jednakosti svih pred zakonom), člankom 18. stavkom 1. (jamstvo prava na žalbu protiv pojedinačnih pravnih akata donesenih u postupku prvog stupnja pred sudom ili drugim ovlaštenim tijelom) i člankom 26. (jamstvo jednakosti stranaca s hrvatskim državljanima pred sudovima i drugim državnim i inim tijelima koja imaju javne ovlasti). Pozivao se i na članak 3. Ustava u kojem su navedene temeljne vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske, članak 5. stavak 2. Ustava koji nalaže da je "svatko dužan držati se Ustava i prava i poštivati pravni poredak Republike Hrvatske", te na članak 116. stavak 1. Ustava koji određuje da Vrhovni sud, kao najviši sud, osigurava jedinstvenu primjenu prava i ravnopravnost svih u njegovoj primjeni. Ustavni sud je naglasio da je procjenu svih navodnih povreda ustavnih prava koje je ispiti-
vao u ovom ustavnosudskom postupku utemeljio na jednakosti, slobodi, poštovanju prava čovjeka i vladavini prava, kao najvišim vrednotama ustavnog poretka Republike Hrvatske utvrđenima u članku 3. Ustava, te da je riječ o vrednotama koje prožimaju cijeli tekst Ustava i služe za njegovo tumačenje. Budući da su članak 5., članak 14. i članak 26. Ustava samo posebni normativni vidovi tih vrednota, Ustavni sud je i njih uzeo u obzir u procjeni navodnih povreda ustavnih prava podnositelja. Kad je riječ o ostalim istaknutim člancima Ustava, Ustavni sud je utvrdio da na navodne povrede prava, koja bi potpala pod njihov domašaj, podnositelj u ustavnoj tužbi nije jasno uputio, a nije pružio ni obrazloženje iz kojega bi se moglo zaključiti zbog čega se na njih poziva.

Engl.: Violation of the prohibition of ill-treatment of a person deprived of liberty in procedural aspects